

9 Asielzoekers

Na de aanslagen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten krijgt de BVD een grote rol in de strijd tegen het terrorisme. De inspanningen zullen zich in Nederland hoofdzakelijk richten op asielzoekers en migranten. Intensiever dan in de afgelopen jaren zal de BVD mensen uit deze groepen werven. In eerste instantie om informatie in te winnen, maar wellicht ook om te infiltreren. Maar wat zijn nu eigenlijk de gevolgen voor asielzoekers en migranten van een grotere BVD-bemoeienis? Gaat de BVD wel netjes en eerlijk te werk? Maakt de dienst geen misbruik van de afhankelijke positie waarin mensen verkeren? Zijn er wel regels waar de BVD zich aan moet houden? En wordt de BVD hierin gecontroleerd?

Nu de roep om bestrijding van terrorisme luid klinkt, zijn dit niet de vragen die in de politiek gesteld worden. Maar wanneer wij niet willen dat iedere asielzoeker of migrant bij voorbaat verdacht is van betrokkenheid bij terrorisme, moet er wel degelijk gekeken worden naar de gevolgen van de inzet van de BVD op dit terrein. In de asielprocedure worden asielzoekers reeds doorgelicht door de Immigratie- en Naturalisatiedienst. Wanneer hier ook nog een ondoorzichtige BVD omheen circelt, blijken de gevolgen niet altijd te overzien.

Intimidatie en beloftes

In 1994 onderzocht Buro Jansen & Janssen de wijze waarop de BVD vluchtelingen benaderde om aan geheime informatie te komen over hun land van herkomst of over (politieke) belangenorganisaties in Nederland. Uit dit onderzoek, *De Vluchteling Achtervolgd*, bleek dat de BVD flink misbruik maakte van de kwetsbare positie van asielzoekers in de periode dat zij niet over een verblijfsvergunning beschikten. Ze werden onder druk gezet om met de BVD te praten. Grofweg gebruikte de BVD twee manieren. Intimidatie: als je niet meewerkt, komt je asielprocedure in gevaar. En beloften: als je meewerkt, volgt een verblijfsvergunning. Naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek zijn er in 1992 kamervragen gesteld en werd de BVD op de vingers getikt.

Minister Ien Dales van Binnenlandse Zaken stelde toentertijd dat aan deze praktijken een einde moest komen. De BVD mag mensen slechts op vrijwillige basis om medewerking verzoeken. Buitenlanders mogen niet onder druk van intimidatie of (valse) beloften gedwongen worden tot meewerken met de BVD. De IND gaat over verblijfsvergunningen, niet de BVD. Dales beloofde om de Tweede Kamer vanaf 1992 op de hoogte te stellen van het aantal vreemdelingendossiers dat de BVD jaarlijks bij de IND opvraagt. De controle op de veiligheidsdienst zou op deze manier aangescherpt worden.

Vandaag de dag lijkt de BVD zijn aloude werkwijze toch te hebben voortgezet. In een hernieuwd onderzoek van Buro Jansen & Janssen naar de BVD-bemoeienis met buitenlanders blijkt de praktijk van intimidatie en beloften nog altijd in gebruik. Ook de belofte van minister Dales dat het aantal door de BVD ingeziene dossiers wordt bijgehouden zijn haar opvolgers niet nagekomen. De getallen zijn nooit in het parlement aan de orde geweest. Na een beroep op de Wet Openbaarheid van Bestuur om de cijfers van de laatste jaren in te mogen zien, blijkt dat er helemaal niets is bijgehouden.

In de praktijk gebruikt de BVD het uitzicht op de zo fel begeerde verblijfsvergunning nog steeds als het lokmiddel om mensen aan het praten te krijgen. Zo ervoer in ieder geval Ahmed zijn contact met de BVD. Ahmed vluchtte in 1999 vanuit Irak naar Nederland. Als advocaat van iemand uit de inner circle van Saddam Hoessein wekte hij de belangstelling van de CIA en de BVD. Zij waren zeer geïnteresseerd in zijn ervaringen en spraken hem meerdere malen na zijn aankomst in Nederland.

‘Natuurlijk’, zei meneer ‘Bert’ van de BVD, ‘krijg je een verblijfsvergunning voor bewezen diensten.’ Eerst moest hij echter alles wat hij wist, netjes aan de dienst vertellen. Het was zijn advocaat, mr. Cor Jan Schoorl, die duidelijk maakte dat dit onmogelijk is. Schoorl kaartte de zaak aan bij de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken. De commissie, geschokt door de feiten, nam contact op met het Bureau Bijzondere Zaken van de IND om haar kritiek op de gang van zaken te uiten. Ahmed heeft alsnog een verblijfsvergunning gekregen.

De BVD lijkt vaak dit soort vage beloften te doen. Eerst uitmelken en dan laten vallen, zo ervaren de meeste mensen het. 'Asielzoekers worden', zoals een medewerker van VluchtelingenWerk het uitdrukt, 'als een kip kaalgeplukt, en kunnen daarna oprotten.' Voor de buitenwereld houdt de BVD zich hiermee aan de afspraak dat de veiligheidsdienst geen verblijfsvergunning regelt. De benaderde asielzoekers blijven echter geschoffeed achter. Zij verwachten dat Nederland hen niet uit zal zetten nadat zij zichzelf vrijwillig in gevaar hebben gebracht door met de BVD mee te werken. Deze misvatting leidde tot de zelfmoordpoging van een Palestijnse asielzoeker die, nadat hij de BVD informatie over de PLO had gegeven, een negatief antwoord op zijn asielverzoek kreeg.

Hoe desperater de benaderde vreemdeling is, hoe beter schijnt de BVD te denken. De Iraanse asielzoeker Kadir, die in zijn land van herkomst een hoge positie bekleedde, bevond zich in een penibele financiële situatie. De BVD'er die hem benaderde, wilde hem maar al te graag een bedrag van enkele duizenden guldens geven als hij met hem zou willen praten. Maar nadat Kadir in een vijftal gesprekken alles had verteld wat hij wist, was het contact wat betreft de BVD afgelopen. En van de vergunning tot verblijf die hem was toegezegd, hoorde Kadir al helemaal niets meer.

Kadir kreeg echter wel te maken met het stringentere beleid van de IND. Kort na de gesprekken met de BVD vond hij een afwijzing van zijn asielverzoek op zijn deurmat. Telefonische navraag bij zijn contactpersoon van de BVD leverde als antwoord op: 'Dit is afgelopen. U belt mij niet meer. Als ik iets wil weten, neem ik wel contact met u op.' Nu moest Kadir in een beroepszaak aantonen dat hij bij afwijzing gevaar zou lopen door het Iraanse regime vervolgd te worden. Aangezien Iran het zeker niet op prijs stelt als voormalige inwoners met een buitenlandse geheime dienst spreken, vroeg hij schriftelijk om bevestiging van het feit dat deze gesprekken hadden plaatsgevonden. Na lang bellen en inschakeling van zijn advocaat kreeg hij een kort briefje terug. De BVD wilde hierover geen mededeling doen omdat de tekst van de wet verplicht 'zorg te dragen voor de veiligheid van de personen met wier medewerking gegevens worden verzameld'.

Toch zijn er ook benaderingen van asielzoekers waarbij de BVD wel degelijk een verblijfsvergunning regelt. Niet alleen de belofte van Dales wordt gebroken, ook het beleid om oorlogsmisdadigers te vervolgen of uit te zetten wordt hiermee doorkruist.

Oorlogsmisdadigers

Sinds duidelijk werd dat in Nederland flink wat Afghaanse asielzoekers verbleven die in eigen land hadden meegewerkt aan martelingen, werd er een actief beleid tegen oorlogsmisdadigers ontwikkeld. Artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag, er wordt geen asiel verleend aan oorlogsmisdadigers, werd nadrukkelijk toegepast. Er is een speciale officier van justitie op dit terrein werkzaam, en de IND beslist over het wel of niet verlenen van een verblijfsvergunning. Over Afghanistan schrijft de IND in de werkinstructie voor beslisambtenaren: 'Alle hoge functionarissen van de staatsveiligheidsdienst Khad, van wie formele medeverantwoordelijkheid voor en daarmee wetenschap van mensenrechtenschendingen mag worden verondersteld, mag op basis van artikel 1F een verblijfsvergunning geweigerd worden.'

Een Afghaanse politieagent, geconfronteerd met zijn verleden in dit land waar mensenrechtenschendingen onder de diverse regimes aan de orde van de dag waren, krijgt op basis van dit beleid geen verblijfsvergunning. Maar wat te denken als een chef van de Afghaanse inlichtingendienst, rijk aan informatie betreffende het Talibanregime, een aantal gesprekken heeft met de BVD en een aantal maanden later wel degelijk over een verblijfsvergunning beschikt?

Er zijn vergelijkbare voorbeelden. Zo liep, geheel onverwachts, op een dag een naaste medewerker van Saddam Hoessein een asielzoekerscentrum binnen. De hier aanwezige Iraakse Koerden schrokken van de man die in hun streek bekend stond vanwege zijn gruweldaden tegen Koerden. Helemaal verwarrend werd het toen de man na regelmatig contact met de BVD een verblijfsvergunning kreeg. Een aantal van zijn slachtoffers wacht nog steeds op een status.

In de contacten die de BVD legt met asielzoekers, werkt de dienst vaak niet alleen. De BVD heeft, zoals gezegd, onbeperkt toegang tot de asioldossiers van de IND. Op basis van deze

dossiers selecteert de veiligheidsdienst informanten en bereidt men gesprekken voor.

Bij de Nationale Ombudsman kwam in 1996 een klacht binnen van Farid, een Palestijn die voor de PLO werkte. Farid kreeg een oproep bij de Vreemdelingendienst van de politie. Hij verscheen 's ochtends op het bureau, waar echter niemand iets van de afspraak wist. Diezelfde middag kreeg hij thuis onverwacht bezoek van de medewerker van de Vreemdelingendienst. Er waren mensen die een gesprek met hem wilden hebben, of hij maar mee wilde komen. In de auto werd hij naar een wegrestaurant gebracht waar twee medewerkers van de BVD hem opwachtten. Wat kon hij hun vertellen over Abu Nidal, een organisatie die met name in de jaren tachtig aanslagen pleegde op Arabische en westerse doelen? Farid was in eerste instantie geschokt dat de BVD zijn dossier bij de IND vrij kon inzien. Bij deze instelling had men hem verteld dat 'de informatie die u geeft vertrouwelijk behandeld wordt en alleen gebruikt voor de asielprocedure'. Farid noemde het 'een overvalmethode'. Zo kreeg hij geen bedenktijd of gelegenheid een advocaat te raadplegen. Over Abu Nidal kon hij de BVD geen mededelingen doen en het gesprek was dan ook spoedig beëindigd. Volgens zijn advocaat, mr Koopmans is het bij deze ene poging gebleven. De Ombudsman concludeerde echter dat het de BVD volgens de wet vrijstaat om dossiers in te zien en asielzoekers te benaderen, en wees Farids klacht af.

Nader gehoor

De BVD hoeft bovendien lang niet altijd zelf de asielzoeker te benaderen om aan informatie te komen. Dé instantie die asielzoekers ondervraagt, is immers de Immigratie- en Naturalisatie Dienst. In het kader van de asielprocedure krijgen asielzoekers vaak een oproep voor een 'nader gehoor' om op de details van hun vluchtverhaal in te gaan. Bij gevluchte ambassadeurs en militairen staat in dit gehoor soms juist strategische en militaire informatie centraal.

Zo vond een Libische asielzoeker, werkzaam geweest bij de Libische veiligheidsdienst, dat zijn nader gehoor erg lang duurde. Tijdens dit urenlange gesprek was de ambtenaar die het gehoor afnam, voornamelijk geïnteresseerd in allerlei

militaire installaties in Libië. Een ander voorbeeld waarbij de aard van de vragen te denken geeft, is dat van een Palestijn die recentelijk tot in detail gevraagd werd naar mogelijke wapenleveranties in het Midden-Oosten.

Voormalig IND-directeur Nawijn, nu vreemdelingenadvocaat in Zoetermeer, heeft ervoor gepleit dat de BVD niet in het wilde weg contacten met asielzoekers of IND onderhoudt. 'Vroeger liep de BVD zomaar binnen op de kantoren van de IND, en vroeg overal maar wat rond. Maar het was nodig dat daar wat lijn in kwam, en dat in een convenant de contacten tussen BVD en IND gestroomlijnd werden.' In dit convenant, dat na 1992 tot stand kwam, is vastgelegd dat vragen van de veiligheidsdienst via het Bureau Bijzondere Zaken (BBZ) van de IND lopen. Het convenant is slechts deels openbaar.

Dit Bureau speelt binnen de IND de sleutelrol in contacten met inlichtingen- en politiediensten. Vragen van de BVD worden in principe doorgespeeld aan de contactambtenaren van het nader gehoor. De antwoorden worden langs dezelfde weg terug weer in handen van de BVD gesteld. De asielzoeker hoeft hiervan dus niets te merken. Door tussenkomst van het Bureau Bijzondere Zaken is het voor buitenstaanders schier onmogelijk geworden om te controleren welke activiteiten tot het inlichtingenwerk behoren en welke tot het daadwerkelijke asielverzoek. Veel vreemdelingenadvocaten en medewerkers van VluchtelingenWerk zijn niet eens op de hoogte van het bestaan van het BBZ.

Wanneer de IND de vluchteling voor een nader gehoor wil spreken, krijgt in beginsel ook VluchtelingenWerk of Rechtsbijstand Asiel een uitnodiging hierbij aanwezig te zijn. Maar het overkomt vluchtelingenwerkers ook dat zij bij een nader gehoor van een cliënt niet toegelaten worden. De IND-contactambtenaar staat erop alleen met de cliënt te spreken, zoniet, dan vindt het gehoor geen doorgang. Welke asielzoeker durft het risico te nemen een gehoor bij de IND te weigeren? Bijna alle vluchtelingen stemmen in met het gesprek. Tijdens een dergelijk nader gehoor wordt de asielzoeker geconfronteerd met vragen die vooral specifieke achtergrondinformatie over de politieke of militaire situatie in het land van herkomst betreft. Is dit in het belang van de asielprocedure?

Of weet een inlichtingendienst zich zo verzekerd van een informant die niet geneigd zal zijn informatie te weigeren?

Direct na 11 september 2001 waren in diverse media al geluiden te horen die asielzoekers in verband brachten met terrorisme. De regering doet hier in haar Actieplan terrorismebestrijding en veiligheid een schep bovenop. Volgens dit plan moet illegale immigratie harder aangepakt worden, omdat terroristen mogelijk op deze manier Nederland binnen zouden komen. In een tijd waarin maar weinig asielzoekers zelfs maar de mogelijkheid hebben om via de officiële weg Nederland te bereiken, is verdergaande criminalisering van vluchtelingen hiermee een feit.

Het CDA-kamerlid Joop Wijn vindt dat de IND voortaan ook toegang moet krijgen tot de dossiers van de BVD. Asielzoekers moeten op die manier gescreend worden op banden met fundamentalistische organisaties. Ook PVDA en VVD zien graag meer betrokkenheid van de BVD. Bert Koenders (PVDA) vindt dat Nederland niet achter kan blijven nu de globalisering van het terrorisme zich aandient. Geert Wilders (VVD) pleit er al langer voor om bewegingen als de PKK en de Iraanse Volksorganisatie Mujaheddin de pas af te snijden.

Uit het onderzoek van Buro Jansen & Janssen blijkt dat de werkwijze van de BVD niet altijd even koosjer is. Terrorismebestrijding moet niet ontaarden in een aanval op asielzoekers en migranten in het algemeen. Nu de BVD zijn taak hier uitbreidt, zal het functioneren van de dienst ook beter gecontroleerd moeten worden.

Mag de dienst met verblijfsvergunningen mensen blijven lokken? Mag de BVD die belofte vervolgens gewoon weer breken? Mag de dienst oorlogsmisdadigers beschermen in ruil voor 'strategische informatie'? Het zijn vragen die nu angstvallig vermeden worden in de hoop een terrorist uit de asielprocedure te kunnen vissen. Maar net als in de koude oorlog dreigen veel mensen het slachtoffer te worden van de manier van werken van de inlichtingsdienst.

Om redenen van privacy zijn sommige namen in dit hoofdstuk gefingeerd